

Címlap

Budapest, Móricz Zsigmond körtér
BKV forgalmi épület
Tudományos Dokumentáció

Tanulmány:

Prakfalvi Endre

Fehérvári Zoltán

Fényképek

Barka Gábor

Budapest, 2002. június

Tartalomjegyzék

CÍMLAP	1
TARTALOMJEGYZÉK	2
LEÍRÁS	3
TELEKTÖRTÉNET	7
ÉPÍTÉSTÖRTÉNET	11
MŰEMLÉKKÉ NYILVÁNÍTÁSA	18
HELYREÁLLÍTÁSI JAVASLAT	19
FORRÁSOK	24
IRODALOM	26
KÉPJEGYZÉK	27
KÉPEK	

Leírás

Jellege: Enyhén lejtős terepen, szabadon álló, vasbetonvázaz, körgyűrű formájú, 21 tengelyes, a beépített részek és az oszlopokkal áltámasztott átjárók váltakozásával tagolt, könnyed pavilonos felépítésű, részben átalakított üzemi épület (26-27. kép). A travertin lappal burkolt homlokzatait acél-üveg szerkezetű nyílászárók tagolják. Erőteljesen kiugró, vékony vasbetonlemez fedése befelé lejt. A főhomlokzaton a tetőpárkány alatt fut végig az egykori világítás vasszerkezetű üvegezett burkolata.

1. számú épület (28. kép).

A jelenleg butikot, pénztárcsarnokot és forgalmi irodát magában foglaló épületben a butik a várócsarnok balról első tengelyének leválasztásával jött létre (32. kép). Bejárata az oldalhomlokzat felől nyílik. A várócsarnok többi részét hosszirányban megosztva bérletpénztárrá alakították át (31. kép). A homlokzatok nyílás kiosztása megmaradt, az ablakosztások acélszerkezete eredeti, de több helyen ráccsal erősítették meg, az ajtószárnyak kivétel nélkül cseréltek (29. kép). A főhomlokzat nyílásosztása befordul az oldal- és hátsóhomlokzatra (42-43. kép).

A belsőben a padlóburkolat aprókockás metlachi (fekete, fehér, bordó). A forgalmi iroda megőrizte eredeti állapotát. A lépcső mellett ismeretlen funkciójú, felfelé szélesedő medence, alsó végén kifolyóval (30. kép).

2. számú épület.

Ez az épületrész lett a legjobban átalakítva. A 3-as számú épület irányában az átjáró két tengelyét beépítették az áramátalakítóra való átépítés alkalmával (35-36. kép). Főhomlokzatának nyílaskiosztása a gépészeti funkcióknak megfelelően megváltozott. A travertin lap burkolatot szellőzőrácsos, egy és kétszárnyú vasajtók tagolják (33-34. kép). Az ajtók között és a bővítmény szakaszán végig a homlokzatra függesztett vasszerkezetű vitrinek sorakoznak. Az 1. számú épület felé néző oldalhomlokzat nyílásait befalzták. A 3. számú épület felé kialakított új oldalhomlokzaton keskeny vasajtó nyílik, jobboldalt kapcsolószekrény. A hátsóhomlokzat eredeti nyílásait is elfalzták. A jobb saroktól két kőlap távolságra három osztatú ablak, nyolc kőlap távolságra egymás mellett egy egyszárnyú és egy kétszárnyú vasajtó nyílik fellépővel. Felettük három osztatú ablakok. A hiányzó lapburkolatoknál megfigyelhető, hogy a bővítménynél a pillérközöket ikersejt téglával, míg az eredeti

részeken kisméretű téglával falazták ki (45. kép). Az épület belsejét nem volt módunkban megtekinteni. Az 1. és 2. épület közötti átjáróban egyen telefonfülkék sorakoznak, részben a régi telefonfülke helyén.

3. számú épület (37. kép).

A főhomlokzat nyíláskiosztásán annyi változás történt, hogy az eredetileg nyílás nélküli jobboldali tengelyben egy egyszárnyú hűtőrácsos vasajtó nyitottak. A kétszárnyú bejárat ajtószárnyait lecserélték. Az ablakok könyöklőjét kis kiugrású travertinlap burkolja. Az oldalhomlokzatok és a hátsóhomlokzat nyíláskiosztása nem változott. A négyszögletes szellőzőablakok mérete egy travertin burkolólap méretével azonos (39. kép). Az épület belsejét nem volt módunkban megtekinteni.

Az ivókút.

Az épület centrumában ivókút – használaton kívül. A medence feneke részben hiányos, fehér és zöld tört metlachi lappal burkolt, kávája faragott kövekből készült. A kút fehérmészkő, a csodaszarvas monda egyes jeleneteit ábrázoló domborműveit Szomor László (1908-1980) faragta. A három jelenet: lovát vezető harcos (jelezve jobbra lent: Szomor, 46. kép), szarvasünő borjával, amint egy leány vízzel kínálja (47. kép), és ivó harcosok

turulmadárral (48. kép). A kút medencéjének közepéből
vasszerkezetű árboc nyúlik fel, kiemelve a tér középpontját.

Telektörténet

A tatárjárás után a várhegyet benépesítő németek említik elsőként a Gellérthegytől délre fekvő települést Creynfeld és Kreenfeld vagyis Kelenföld néven. A település rövid ideig lehetett önálló 1277-ben már a budai rektor fennhatósága alá tartozott.¹ A középkorban királynői birtok volt. A település a török hódoltság idején elpusztult és az után sem települt be újra. A 18-19. században a szántóföldeket csak a Gellérthegy lábától induló fehérvári és a budafoki ország út keresztezte. A két út mentén a 19. század elejétől ipari telepek jöttek létre, a Fehérvári útnak nyugati oldalán a mai Villányi út és Bocskai út közötti területen téglagyár működött.

Kelenföld beépítésére az első tervek 1870-ben készítették el a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. Ennek lényege, a Kelenföldre tervezett téli kikötő, amely azonban anyagiak hiányában nem bizonyult kivihetőnek. Az 1873-ban készült újabb szabályozás a pesti Mészáros utca (ma Vámház körút) folytatásában építendő híd budai oldalán tervezett térből (ma Gellért tér) a két már említett főközlekedési utat 24 ölre szélesíti. A másik tervezett híd

(ma Petőfi híd) a Nagykörút folytatásában a budai körút kialakításához vezetne.² Ezt egészítette ki a Fehérvárra menő útnak a töréspontjánál – ahol a ma a Móricz Zsigmond körtér van –, annak átlós irányban való meghosszabbítása. Az új modern városrész lassan épült ki. A Fehérvárra vezető országútnak az a szakasza, ami a Gellért tértől a Móricz Zsigmond körtérig tart és ma már a Bartók Béla úthoz tartozik a 19-20. század fordulóján épült ki.

Kelenföld részletesebb szabályozási tervének kidolgozását 1913-ban Warga László végezte.³ A terv nagy újítása volt a tömbök keretes beépítése. A Fehérvári úttól nyugatra a Villányi úttól délre eső terület szabályozását a háború miatt csak szakaszosan 1916 és 1922 között hagyták jóvá, ezért a tértől délre eső városrész a tér déli oldalával együtt csak a háború után kezdett beépülni. Warga tervén a Móricz Zsigmond körtér déli oldalán, a Horthy Miklós út - Vásárhelyi Pál utca - Fehérvári út által határolt tömböt a Váli út meghosszabbításaként az íves Irinyi János utcával

¹ Budapest története I. szerk.: Gerevich László, Budapest, 1975. p. 308.

² Siklóssy László: Hogyan épült Budapest? (1870-1930) Budapest, 1931. pp. 408-409.

³ Budapest Főváros Levéltára XV.17.F.335/19. Warga László hagyatéka, továbbá, Warga László: Előterjesztés Kelenföld új szabályozási terve tárgyában 1913. május 13. Fővárosi Közlöny 1913. és Csonka Pál: Warga László élete és munkássága. Építés-Építészettudomány 1978. pp. 368-369.

kettévágták és három építési telket alakítottak ki. Warga a tömb körtér felöli oldalán kialakított telekre nem keretes beépítést tervezett, hanem egy jelentős középület részére tartotta fenn.

A három telek végleges szabályozása 1932-ben készült valószínűleg az FKT-n belül (3. kép).⁴ A Horthy Miklós út és Vásárhelyi Pál utca sarkán a 4438-as helyrajzi számú telken épült 1934-ben Preisich Gábor és Vadász Mihály tervei alapján a Weiss Manfréd Nyugdíjintézeti Pénztár bérháza, földszintjén a Simplon (később Bartók) mozival. A Vásárhelyi Pál utca a Fehérvári út és az Irinyi János utca határolta homorú részen egészen a Horthy Miklós útig elnyúló keskeny 4442-es helyrajzi számú telek beépítésére 1934-36 között egységes homlokzati tervvel, de több építész tervei alapján került sor. A Horthy Miklós út Fehérvári út és Irinyi János utca határolta 4445-ös helyrajzi számú 1173 m²-es telken már nem terveznek beépítést, hanem park kialakítását. A főváros tulajdonát képező telken a tömbszerű beépítés elmaradása miatt az Irinyi János utca ténylegesen nem vált önálló utcává, ezért az íves térfal ma a körtér déli oldala.

A telek mérete és tulajdonjoga azóta nem változott. A kezelői jogot a BSZKRT majd annak jogutódai a Fővárosi

Villamosvasút Vállalat (1949-től) és a Budapesti Közlekedési Vállalat (1968-tól) gyakorolják.

⁴ Budapest Főváros Levéltára XI.834. Sorg Rt. 907. doboz.

Építéstörténet

A BSZKRT-nak a Schall-féle épület előtt is volt egy várócsarnoka a Móricz Zsigmond körtéren. A várócsarnok és WC épülete a mai épület 2. és 3. épületének átjárója előtt állt a Bartók Béla út tengelyére merőlegesen (10. kép). Az eredetileg két verzióban készült tervek közül az 1932 novemberében készült “B” jelű változat valósult meg.⁵ Ez egy táglány alaprajzú vasvázás üvegezett váró volt, amit 1942-ben bontottak el.

Az új épület építését három forgalomszervezési változás tette szükségessé: a balra hajtásról a jobbra hajtásra való áttérés, és ezzel összefüggésben a villamosvágányok középre helyezése, továbbá a budafoki HÉV visszafordító kiépítése.

A tanács a főváros tulajdonában lévő 4445-ös helyrajzi számú telekre vonatkozó előterjesztését a közgyűlés 1941. június 20-i ülésén hagyta jóvá. Az előterjesztés a telek BSZKRT vasútüzemi hasznosítását javasolta.⁶ A beépítésre nyilvános, névalírással tervpályázatot irt ki a BSZKRT 1942. januárjában.⁷

⁵ Budapest Főváros Levéltára XI.1519/m BSZKRT Műszaki Osztály 17. doboz

⁶ Közgyűlési Jegyzőkönyvek 1941. p. 235.

⁷ Fővárosi Közlöny 1942. p. 43.

A pályázati kiírás szerint a tervek beadási határideje 1942. február 27. volt. A díjazott és megvett tervek felett a kivitelezés tekintetében a BSZKRT szabadon rendelkezhetett. Ez azért lényeges, mert nem az első díjas terv került kivitelre. A bíráló bizottság Bereczky László tervét találta a legjobbnak (4. kép), Schall József kapta a második díjat, Hanák Pál a harmadik díjat, megvételen részesült: Tóth Kálmán és Tóth László közös terve, Éhn József és Bresztovszky Domonkos terve.⁸ A megbízást Schall kapta, az első díjas tervet fényképről ismerjük. Bereczky terve is körgyűrű alaprajzú, de zárt beépítésű, ezért a homlokzatok sokkal komorabbak, egyhangúbbak. Hiányzik belőle Schall épületének eleganciája és könnyedsége.⁹

Schall pályázati tervén az épület vázát három egyenletesen kiosztott pillérsor alkotja. A 60 fokos szakaszokat alkotó épületek és átjárók 4-4 tengelyesek. Az épület együttes funkcióit – utasforgalom, karbantartás, menetirányítás, vendéglátás – értelmesen szétválasztja. Az 1-es és 2-es épület homlokzatát acél-üveg fal alkotja. A 3-as számú épület terméskő homlokzatát aszimmetrikusan két acél-üveg ajtó tagolja. A tetőzet a 3-as számú

⁸ Tervpályázati eredmények. Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye 1942. p. 72.

⁹ Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Fotótár ngsz. 92281/1

épület két oldalán pergolaszerűen áttört (5-8. kép).¹⁰ Az épület engedélyezési eljárásával kapcsolatos iratanyag eredeti őrzési helyén a BFL-ben nem található meg, mert az előterjesztéseket végző Polgármesteri V. Ügyosztály iratanyaga a II. Világháborúban elpusztult, de a szintén a BFL-ben őrzött BSZKRT iratanyagban egy része fennmaradt. A régi váró bontási engedélyét a tanács március 19-én adta ki. Az engedélyezési eljárást megelőzve a BSZKRT már 1942 áprilisában versenytárgyalást hirdetett az épület kivitelezésére.¹¹ A kiviteli megbízást Pruscha József építőmester kapta, az elszámolási terv alapján (12. kép).¹² Ennek alapján az engedélyezési és kiviteli terveknek is el kellett készülni erre az időpontra. A forgalmi épület tervezése, az engedélyezése és kivitelezése a hurokvágány építés és a villamosvágány középére helyezés függvényében folyt, ezek építése november elejére fejeződött be, műszakrendőri megvizsgálása november 7-én volt.¹³ A Schall tervek az építési engedély kiadására csak július 9-én került sor.¹⁴ A tanács műszaki

¹⁰ Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Fotótár ngsz. 92281/2-4.

¹¹ Versenytárgyalási hirdetmény. Fővárosi Közlöny 1942. p. 414.

¹² BKV Műszaki Osztály

¹³ Budapest Főváros Levéltára XI.1519/m BSZKRT Műszaki Osztály 24. doboz.

¹⁴ Budapest Főváros Levéltára XI.1519/m BSZKRT Műszaki Osztály 17. doboz. Tanácsi szám 52034/1942-V.

kikötéseket nem írt elő. Az engedélyezési tervek nem kerültek elő.¹⁵ A kivitelezett mű a pályázati tervekhez képest néhány ponton módosult, elmaradt a pergolás tetőszerkezet, a háromsoros támaszrendszer, 24 tengely helyett 21 tengelyes lett az épület. Az épület kivitelezése 1943 januárjában fejeződött be.¹⁶ A kisnyomású gőzfűtést, a víz, gáz és csatornázást Csépai Jenő tervezte és kivitelezte, az elektromos terveket Alexy György készítette.

A körtér déli oldalán szabadon álló körgyűrű alaprajzú épület három fő funkcionális egységre tagolódik: az 1-es számmal jelölt a homorú térfal felé néző várócsarnok-pénztár-forgalmi iroda épület, a 2-es számmal jelölt a Bartók Béla út felé néző IBUSZ iroda-eszpresszó épület, a 3-as számmal jelölt a Fehérvári út felé néző személyzeti épület. A körgyűrű alakú befelé lejtő vasbeton tetőlemez 2 sor karcsú vasbeton pillér illetve oszlop támasztja alá. Az épületek vázát öt-öt pár pillér, az átjárókat két-két pár oszlop támasztja alá, az épületrészek 4, az átjárók 3

¹⁵ Schall József özvegyének elmondása szerint a férje tervhagyatéka jórészt elpusztult, a töredékeit a Magyar Építészeti Múzeum őrzi.

¹⁶ Budapest Főváros Levéltára IV.1409/c Polgármesteri ügyosztályok központi irattára. A tárgymutatóban 1943. januári bejegyzés szerint ekkor kérték az épület használatba vételi engedélyét. 50276/1943-V. (irat nincs).

tengelyesek. A homlokzatok egységes kisosztású travertin lappal burkoltak. A tető alatt megszakítás nélkül körbe futó fénycsík.

1. számú épület

A várócsarnok 3 tengelyes, tengelyben a kétszárnyú bejárata, a forgalmi iroda felől pénztár, padlószintje magasabb, bejárata a forgalmi iroda felől nyílik. A Fehérvári út felől a 4. tengelyben a forgalmi iroda. A forgalmi iroda megemelt padlószintje a kedvezőbb kilátást biztosította. A külső homlokzat nyíláskiosztása a-a-b-b, a tetőig feltolt háromsoros és a kétsoros ablakok tengelyenként 6-os osztásúak, jobboldali tengelyében két illetve egyszárnyú ajtó nyílik. Az ablakok azonos osztással befordulnak az oldalhomlokzatokra, és az udvari homlokzatra is. A váróterem oldalhomlokzatának tengelyében a főbejáratnál azonos kialakítású kétszárnyú ajtó.

2. számú épület

Belső beosztása az 1-es számú épülethez hasonló, az eszpresszó 3 tengelyes, az IBUSZ iroda és a dohánybolt egy tengelyes. A homlokzat ablaksávja kétsoros tengelyenként 6-os osztású, a balról 3. tengelyben kétszárnyú bejáratú ajtó. Az ablaksáv csak az eszpresszó felőli oldalhomlokzatra és az udvari homlokzatnak az eszpresszóig terjedő szakaszára fordul be. A

másik oldalhomlokzat tengelyében keskeny ajtó, jobbra 3 négyzetes WC ablak.

3. számú épület.

Két-két tengelyben külön-külön a BHÉV és a BSZKRT személyzeti tartózkodója. A baloldali két tengely kéttraktusos a jobboldali két tengely közül csak a jobb oldali kéttraktusos. Ez a két tengely alapincézett, egykarú lépcsőlejárata az oldalhomlokzaton lévő bejáratból nyílik. Homlokzati nyílásosztása aszimmetrikus, a baloldali két tengelynek 5 db két osztatú négyzetes ablaka nincs a tetősíkhöz feltolva. A 3. tengelyben kétszárnyú ajtó nyílik, a 4. tengely nyílás nélküli. Az 1. számú épület felé néző oldalhomlokzat középtengelyében kétszárnyú ajtó lépcsőfellépővel, egysoros négyzetes osztású szalagablakokkal. A 2. számú épület felé néző oldalhomlokzaton hasonló ablaksáv, de minden második tengelyben egyszárnyú ajtó nyílik. A hátsóhomlokzat is aszimmetrikus, a kéttraktusos szakaszokon tengelyenként 3-3 kisméretű négyszögletes szellőzőablak, az egy traktus mélységű második tengelyben 2x4-es osztású ablak van.

Az 1-es és 2-es épület közötti átjáró közepén, ferdén osztott, két fülkés, rövid oldalain hajlított üvegezésű telefonfülke. A körgyűrű belső fedetlen terét a belső homlokzatok mentén

kialakított járdán kívül az oldalhomlokzatok folytatásában ívháromszögszerűen kiképzett három növényzet számára kialakított ágyás tagolja, széleit faragott kövek határolják. Az átjárók és az ágyások közötti járófelület a tervezett terméskő burkolat helyett aszfalt. A kör centrumában a Szomor László által faragott ivókút három körbefutó domborművel.¹⁷

Az épület a háborúban nem szenvedett jelentős károkat az 1947-es felmérési tervlap szerint. Átalakítását először 1961-ben tervezték (15. kép), a 2. számú épületben az áramátalakító az archív felvételek tanúsága szerint csak néhány évvel később valósították meg (22-23. kép). 1964-ben az 1-es számú épületben a forgalmi irodahelyén diszpécserközpont kialakítását tervezték, de nem valósult meg (16-17. kép). Egy 1966-os felmérési terv szerint a várócsarnok terét már megosztották. 1975-ben tervezték a 3. számú személyzeti épület átalakítását irodákká, azonban a homlokzatok átalakítása elmaradt, ezért kérdéses, hogy a belső milyen mértékben változott. Az 1980-as évek második felében Dévényi Tamás foglalkozott az épület újrahasznosításával, de tervei nem valósultak meg.

¹⁷ A plastika elkészültét a 221999/1941-XI. számú polgármesteri határozat tette lehetővé, amely kimondta, hogy minden tervezett fővárosi építmény költségelőirányzatának 2%-t az épület művészi díszítésére kell fordítani.

Műemlékké nyilvánítása

A forgalmi épület védetté nyilvánítása a 90-es évek második felében az OMvH-n belüli szemlélet váltás egyik első jelének tekinthető. Korábban a 20. század jelentős építészeti alkotásai periférikus szerepet játszottak a műemlékvédelemben. A változásban jelentős szerepet játszott Lövei Pál, aki ennek az épületnek a védetté nyilvánításában is szerepet vállalt. A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter és a művelődési és közoktatási miniszter közös 41/1997.(XII.29). KTM-MKM rendeletének 4. §-ában nyilvánította védetté a forgalmi épületet.¹⁸ Az azóta digitális formában évenként digitalizált formában kiadott műemlékjegyzékekben besorolása nem változott: Műemlék III. kategória.

¹⁸ Környezetvédelmi és Építésügyi Értesítő 1998. p. 390.

Helyreállítási javaslat

Schall József (1913-1989) 1937-ben végezte el a budapesti műegyetemet, tehetségét jellemzi, hogy 1935, 1936 és 1937 évben is első helyezést ért el a műegyetemi hallgatók részére kiírt Wellisch pályázaton, már 1935-től hallgatóként Wälder Gyula irodájában dolgozott, aki az egyetem elvégzése után egyetemi tanszékére is bejuttatta. A háború előtti időszakban több tervezőirodában megfordult (Rimanóczy Gyula, Honvédelmi Minisztérium 11. Építési Osztály, Obrist Vilmos), de pályázatokon többnyire Weltzl Jánossal indult közösen.

Korai művei között több a forgalmi épület előzményének tekinthető pavilon terv készült. A Wellisch pályázaton 1936-ban is és 1937-ben is pavilon épület volt a tervezési feladat, ezek közül az 1936-os vidéki város idegenforgalmi pavilonjának íves üvegfelületeit vékony, erőteljesen kiugró vasbeton lemez fedi.¹⁹ A BNV-n az 1939-ben felállított Külkereskedelmi Hivatal pavilonja (Tattay Györggyel) és az 1940-ben épült Drasche pavilon (Nászay Miklóssal) közül az utóbbi pavilont egy oszlopokkal alátámasztott

íves vasbeton lemez alkotta.²⁰ A háború előtti legjelentősebb munkája a budai helyőrségi kórház Királyhágó utca és Alkotás utca sarkán álló Weltzl Jánossal közösen tervezett tömbje.

A háború után előbb magántervezőként a háborús károk helyreállítással foglalkozott. Többtervező irodában is dolgozott elsőként az ÉTI-ben (1948-49), ahol háború utáni legjelentősebb munkáját a Lehel téri élmunkások számára tervezett modern lakóházakat tervezte (Piszér Istvánval). A továbbiakban elsősorban lakóépület tervezéssel foglalkozott, 1962-74-ig a műegyetem Lakóépülettervezési Tanszékén oktatott, mint egyetemi docens.

A Móricz Zsigmond körtér homorú térfalának fókuszpontjában álló forgalmi épület a két világháború közötti műépítészet egyik legsikerültebb térkompozíciója. A körforgalomhoz illeszkedő átjárható épület, tagolt struktúrájának köszönhetően szervezi-irányítja az utazó közönség mozgását, miközben változatos tér élményt nyújt. Centruma a csorgóval és növényzettel az intimebb belső tér a várakozók számára biztosíthat párpercnyi felüdülést.

¹⁹ Pavilon építészet a 19-20. században a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményeiből. szerk. Fehérvári Zoltán - Hajdú Virág - Prakfalvi Endre Budapest, 2000. p. 185. 210.

Hasonló felépítésű, noha kétszintes forgalmi épületet az irodalomból egyet ismerünk a korszakból: a stockholmi buszvégállomás és kávézó. Az épületet 1947-ben publikálták az Új Építészetben.²¹ Nincs okunk azt feltételezni, hogy mintaként szolgált volna Schall számára.

Általánosságban

Az épület felújítására a Bartók Béla út rekonstrukciója és a tervezett 4-es Metró építése miatt kerül sor. Ez lehetőséget kínál az épület eredeti jellegét kedvezőtlenül befolyásoló áramátalakító áthelyezésére, lehetővé téve a 2-es és 3-as épület közötti átjáró két beépített szakaszának kibontását, az eszpresszó visszaalakítását. Az épület színvilágának rekonstruálásához szinkutatás szükséges a fém szerkezeteken és a falakon is.

Dokumentációnk helyreállítási javaslata pusztán javaslat, nem kötelező előírás, hanem a gazdasági lehetőségek, műszaki körülmények figyelembevételével, s főleg a műemléki hatóság előírásai alapján használandó tervezési segédlet.

²⁰ Tér és Forma 1940. p. 82.

²¹ Új Építészet 1947/3 p.46.

A műszaki szükségszerűségből felmerülő munkákat az általános műemlékhelyreállítási elveknek megfelelően azonos anyaggal, azonos formában kell elvégezni.

A kiviteli munkák elvégzésére csak olyan vállalkozót ajánlatos felkérni, aki megfelelő műemléki referencia munka felmutatására képes.

Részletesen

Homlokzatok

A homlokzatok travertin burkolata tisztítandó a hiányzó lapok pótlandók. A 2. számú épület homlokzata a 11-es és 13-as képen látható állapotában állítandó helyre. Az utólagosan nyitott bejáratok megszüntetendők. A lecserélt ajtószárnyak az eredetihez hasonló formában állítandók helyre. A rácsok leszerelendők, betörés ellen védőfólia felhelyezése javasolt. A párkány alatti az épület esztétikai karakterét nagyban meghatározó elegáns fénysáv helyreállítása feltétlenül indokolt. A 3. számú épület pincéjének megszüntetése műemléki szempontból nem kifogásolható. A környéken belül a felújításnál ügyelni kell arra, hogy a kertészeti részletek, mint például az ívháromszögek és járda szegélykövei és a kút megóvásra és megőrzésre kerüljenek.

Az épület egyik nagyon fontos tartozéka volt a hajlított üvegezésű telefonfülke. Ennek helyreállítása jelentős mértékben szolgálná az eredeti esztétikai érték újraalkotását.

Funkcióváltástól függetlenül az eredeti belső burkolatok (10x10-es metlachi) megőrzésére törekedni kell. Az újonnan készülő burkolatok azonos méretben és színben készüljenek.

Források

Budapest Főváros Levéltára

IV.1409/c. Polgármesteri ügyosztályok központi irattára

1930-1944.

VII.6/c. A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti királyi

járásbíróság. Budai telekkönyvek.

XI.834 Sorg RT. 907. doboz.

XI.1519/m BSZKRT Műszaki Osztály 17. 20. 24. doboz.

XV.17.F.335/19. Wargha László hagyatéka

Budapesti Közlekedési Vállalat Műszaki Osztály

A 12-061-00-N dosszié részben tartalmazza az itt felsorolt

tervek fénymásolatait és a vonatkozó rendezetlen irat

töredékeket:

Helyszínrajzok 1942.

Elszámolási terv 1942.

Felmérési terv 1947.

Átalakítás terve 1961

Átalakítás terve 1964.

Átalakítás terve 1966.

Átalakítás terve 1975.

BTM Kiscelli Múzeum Fotótára

ngsz. 15968/6x9 Magyar Fotó Kotnyek Antal felvétele

1950-es évek eleje

F70.507 Járai Rudolf felvétele 1968.

F72.1516 Csigó Lajos felvétele 1970 k.

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény

ZÖ 4401/6 MTI felvétel 1958. (1943-44)

KA 918/7 MTI felvétel 1958.

TI 610505/26 MTI felvétel 1961.

GEP-NÁR 620816 MTI felvétel 1962.

JÁ 630608/9 MTI felvétel 1963.

NY 670613/3 MTI felvétel 1967.

NY 670613/136 MTI felvétel 1967.

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Fotótára

ngsz. 92281/1-4 Schall József pályázati tervei, Seidner

Zoltán felvétele 1942.

Magyar Építészeti Múzeum

844. Schall József hagyatéka

Homlokzatok terve 1942.

Irodalom

- Wargha László: Előterjesztés Kelenföld új szabályozási terve tárgyában 1913. május 13. Fővárosi Közlöny 1913.
- Siklóssy László: Hogyan épült Budapest? (1870-1930) Budapest, 1931.
- Tervpályázati hirdetmény. Fővárosi Közlöny 1942. p. 43.
- Tervpályázati eredmények. Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye 1942. p. 72.
- Versenytárgyalási hirdetmény. Fővárosi Közlöny 1942. p. 414.
- *Csonka Pál*: Wargha László élete és munkássága. Építés-Építészettudomány 1978. pp. 363-379.
- *Rajna György*: Budapest köztéri szobrainak katalógusa. Budapest, 1989. p. 346.
- Környezetvédelmi és Építésügyi Értesítő 1998. p. 390.
- *Ferkai András*: Buda építésze a két világháború között. Budapest, 1995. p. 196.
- Budapest teljes utcanév lexikona. *Mészáros György - Buza Péter*, Budapest, 1998.

Képjegyzék

Térképek:

1. Budapest Székesfőváros átnézeti térképe 1908.
48. szelvény (részlet)
2. Budapest Székesfőváros átnézeti térképe 1937.
48. szelvény (részlet)

Tervek:

3. A Móricz Zsigmond körtér helyszínrajza 1932.
Budapest Főváros Levéltára XI.834 Sorg 907.
doboz
4. Bereczky László: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület 1. díjas pályázati terve, 1942. február
KÖH Fotótára ngsz. 92281/1
5. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület 2. díjas pályázati terve. Helyszínrajz, 1942.
február
KÖH Fotótára ngsz. 92281/2 (részlet)

6. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület 2. díjas pályázati terve. Alaprajz, 1942.
február
KÖH Fotótára ngsz. 92281/3
7. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület 2. díjas pályázati terve. Homlokzatok,
1942. február
KÖH Fotótára ngsz. 92281/4
8. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület 2. díjas pályázati terve. Metszetek, 1942.
február
KÖH Fotótára ngsz. 92281/2 (részlet)
9. A Móricz Zsigmond körtér helyszínrajza 1:200,
1942. 2. 26.
BKV Műszaki Osztály
10. A Móricz Zsigmond körtér helyszínrajza 1:360,
1942. körül
BKV Műszaki Osztály

11. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület engedélyezési terve. Homlokzatok, 1942.
Magyar Építészeti Múzeum 844. Schall József
hagyatéka
12. Schall József: A BSZKRT és BHÉV forgalmi
épület elszámolási terve. Alapozás és földszinti
alaprajz, 1942.
BKV Műszaki Osztály
13. A BSZKRT és BHÉV forgalmi épület felmérési
terve. Pince és földszinti alaprajz, metszetek és
homlokzatok, 1947. szeptember
BKV Műszaki Osztály
14. Az IBUSZ és eszpresszó épületének átalakítási
terve áramátalakítóra. Helyszínrajz, 1961. 1. 20.
(részlet)
BKV Műszaki Osztály
15. Az IBUSZ és eszpresszó épületének átalakítási
terve áramátalakítóra. Pince és földszint
alaprajza, 1961. 1. 20. (részlet)
BKV Műszaki Osztály

16. Fülöp Jenő: A várócsarnok épületének átalakítási terve, alaprajzok 1964. április
BKV Műszaki Osztálya
17. Fülöp Jenő: A várócsarnok épületének átalakítási terve, homlokzatok 1964. április
BKV Műszaki Osztálya
18. A forgalmi épület felmérési terve 1975.
BKV Műszaki Osztály

Archív felvételek:

19. A forgalmi épület nyugat felől
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest
Gyűjtemény ZÖ 4401/6 MTI felvétel 1943-44.
20. A forgalmi épület nyugat felől
BTM Kiscelli Múzeum Fotótára ngsz. 15968/6x9
Magyar Fotó Kotnyek Antal felvétele 1950-es
évek eleje
21. A forgalmi épület dél felől felülnézetben
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest
Gyűjtemény TI 610505/26 MTI felvétel 1961.
május 5.

22. A forgalmi épület dél felől felülnézetben
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest
Gyűjtemény GEP-NÁR 620816 MTI felvétel
1962. augusztus 16.
23. A forgalmi épület északnyugat felől
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest
Gyűjtemény NY 670613/136 MTI felvétel 1967.
június 13.
24. A forgalmi épület légi felvételről
BTM Kiscelli Múzeum Fotótára F70.507 Járai
Rudolf felvétele 1968.
25. A forgalmi épület észak felől
BTM Kiscelli Múzeum Fotótára F72.1516 Csigó
Lajos felvétele 1970 k.

Helyszíni felvételek:

Barka Gábor 2002. június 27.

Magyar Építészeti Múzeum

26. A forgalmi épület dél felől, felülnézetből
27. A forgalmi épület dél felől, felülnézetből
28. A volt várócsarnok (1. számú épület) homlokzata

29. A volt várócsarnok épület homlokzatának részlete
30. A forgalmi iroda bejárata
31. A bérletpénztár bejárata
32. A volt várócsarnok áramátalakító felőli sarka
33. Az áramátalakító (2. számú épület) sarka az átjáróval
34. Az áramátalakító homlokzata
35. Az áramátalakító kibővítése során beépített szakasz homlokzata a szűk átjáróval
36. Az áramátalakító kibővítése során beépített oszlop
37. A személyzeti (3. számú) épület homlokzata
38. A személyzeti épület és a forgalmi iroda közötti átjáró a forgalmi iroda homlokzatával
39. A személyzeti épület udvar felőli homlokzata
40. A személyzeti épület sarka az udvar felől és a forgalmi iroda oldalhomlokzata
41. A Fehérvári út felé néző átjáró az udvar felől

42. A volt várócsarnok udvar felőli homlokzata az ivókúttal
43. A volt várócsarnok udvar felőli homlokzatának részlete, a járda és az ívháromszögek szegélyköveivel
44. Az áramátalakító bővítményének udvar felőli homlokzata
45. Az áramátalakító bővítményének udvar felőli homlokzatában elfalazott oszlop
46. Szomor László: Ivókút a csodaszarvas legendát ábrázoló domborművel
47. Szomor László: Ivókút a csodaszarvas legendát ábrázoló domborművel
48. Szomor László: Ivókút a csodaszarvas legendát ábrázoló domborművel